

Sant Ramon de Sobirana de Ferrans

Balsareny

Ubicació

Comarca: Bages
Lloc/Adreça: Sector nordoest del terme municipal.
Emplaçament
Alçada: Carretera a Súria (BP-4313), al km. 46 camí direcció est, uns 100 m. 421

Coordenades:

Latitud: 41.87748
Longitud: 1.85158
UTM Est (X): 404708
UTM Nord (Y): 4636811

Classificació

Número de fitxa 08018 - 286
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia Edifici
Estil / època: Medieval Gòtic Romàntic
Segle XII-XV
Estat de conservació Bo
Notes de conservació: Restaurada a la dècada de 1970.
Protecció Legal
Tipus de protecció: Inexistent
Observacions protecció: Pla General d'Ordenació Urbana del Municipi de Balsareny (PGOU). Article 76 (edificis especialment protegits). Núm. 3: Sant Ramon de Subirana de Ferrans.

Data aprovació: dc., 27/11/1991 - 12:00
Número inventari IPA 16250
Generalitat i altres inventaris
Accés Fàcil

Ús actual:	Religiós
Titularitat	Privada accessible
Titular:	08018A005000030001FA
Fitxes associades:	
El Cortès de Ferrans	
Necròpolis de Collet del Nado	
Sobirana de Ferrans	
Autoria de la fitxa	Jordi Piñero Subirana
Data de registre de la fitxa:	ds., 19/11/2022 - 10:08

Descripció

Església romànica que forma part d'un conjunt de gran interès arquitectònic i històric en el qual hi trobem també la masia de Sobirana de Ferrans (a la part central) i la masia del Cortès de Ferrans (a ponent). Els tres edificis estan adossats i formen un continu constructiu de certa complexitat. L'indret està situat en una elevació del terreny sobre la vall que formen dos torrents; d'aquí la denominació de Sobirana.

Es tracta d'una església romànica, probablement de mitjans del segle XII, amb una ampliació en època gòtica. Es caracteritza per una planta de dues naus: una de principal, més gran i de forma allargada, i l'altra al costat nord, més petita i gairebé quadrada. Ambdues estan capçades per sengles absis de dimensions concordants amb les respectives naus. Cal remarcar que les esglésies de dues naus són molt poc freqüents, i en els pocs casos en que es donen els dos absis solen ser juxtaposats i complementaris. En el cas de Sant Ramon de Sobirana, en canvi, les dues naus són completament independents. El raó d'aquesta disposició peculiar la desconeixem. S'ha dit que la nau secundària es podria haver bastit amb la intenció d'afegir-n'hi una tercera, al costat oposat, que mai no es va arribar a fer. O tal vegada la segona nau podria haver tingut una funció litúrgica específica que ignorem. De fet, fa la impressió de ser una església de planta llatina amb un transsepte que hauria quedat inacabat en el seu braç dret.

La nau principal té l'absis orientat al nord-est, de forma semicircular i amb una finestra central de doble esqueixada coberta per arc de mig punt monolític (en aquest cas refet). Sobre l'absis el mur tester s'aixeca per sobre del nivell de la teulada, i al seu cim hi ha una creu de pedra, refeta en la recent restauració. A la façana de migdia hi trobem el portal, que és un dels elements més interessants del temple. Per la seva senzillesa, tant arquitectònica com escultòrica, representa un terme mitjà entre els portals simples de dovelles llises i els que compten amb una decoració escultòrica completa. El portal és format per tres arcs de mig punt en degradació. Els dos primers es recolzen sobre impostes i el més exterior és resseguit per una arquivolta a manera de guardapols. La decoració escultòrica es concentra en aquesta arquivolta exterior, i en general es troba molt erosionada. Les dovelles de l'arc són ornades amb botons i, a la part superior, hi trobem una figura humana disposada en sentit horitzontal, d'unes característiques molt arcaiques i amb els braços posats a la cintura, en forma de gerra. El cap es trobaria a l'esquerra i els peus a la dreta, coincidint amb un dels botons ornamentals. Així mateix, en una de les impostes de l'esquerra es conserva la figura esquemàtica d'un ocell seguida d'una sèrie de motius florals emmarcats dintre de quadrats. Es tracta d'un esquema decoratiu primitiu que prové de la tradició visigòtica.

La nau secundària té una disposició no del tot simètrica respecte de la principal. Per aquest motiu l'absis és incomplet i queda lleugerament retallat pel costat que s'hi annexa. La finestra central és semblant a la de l'absis principal. L'aparell de la construcció romànica és fet amb petits carreus de mides desiguals, disposats en filades i a trenca-junt.

Als peus de la nau principal s'aixeca una torre situada sobre un cos lleugerament més alt que s'hi va afegir en època gòtica. És de planta quadrada i es troba escapçada per la part superior, on es conserven dues obertures allargades que indiquen que es tractava d'un campanar.

A l'interior del temple ambdues naus són cobertes amb voltes de canó de perfil apuntat. La nau principal es fusiona a l'absis mitjançant dos arcs apuntats en gradació. En època del gòtic la nau es va ampliar amb una nova estança que allarga la construcció i que s'enlaira mitjançant una torre recolzada sobre arcs de mig punt.

Història

En un turó que s'aixeca uns 400 m a l'est de Sobirana s'hi ha identificat una petita necròpolis possiblement d'època visigòtica (Collet del Nado), en la qual s'hi va trobar una sivella corresponent a aquest període. Això suggereix que els masos i l'església de Sobirana podrien tenir un precedent en una hipotètica vil·la de tradició romano-visigòtica.

De fet, la Vall de Ferrans devia ser el primer territori repoblat del terme del castell de Balsareny, entorn del segle X. L'indret de la Vall de Ferrans és documentat des de l'any 966 i 967. Amb anterioritat al 966 devia habitar-hi un tal Ferran (un nom d'origen germànic), que no ha estat documentat però que hauria donat nom a la vall. En aquesta època ja consta que hi havia més d'una casa.

El topònim Sobirana prové del mas i no apareix fins al segle XIV. L'església que hi havia en aquesta vall ja consta l'any 1154 en les primeres llistes del bisbat de Vic, amb categoria de parròquia però sense especificar-ne l'advocació. De fet, es desconeix quina era la seva advocació primitiva, tot i que hi ha una tradició que diu que era dedicada a Santa Maria, però no se'n té cap prova. Al segle XIV ja consta amb l'advocació de sant Domènec. El 1311 com a "Sen Digmenge de Ferrans", i el 1398 amb la mateixa dedicació llatinitzada: Sancti Dominici de Ferrans. Tanmateix, aquesta advocació no podia ser l'antiga, ja que sant Domènec de Guzmán fou canonitzat el 1221.

Pel que fa al mas Sobirana, apareix en una relació de masos de l'any 1368 sota el nom genèric de Cases de Ferrans. En aquesta llista també hi consta el mas Mercader, actualment el Cortès. Més tard, l'adjectiu Sobirana al·ludeix a la seva situació en un promontori elevat i en relació a una altra casa, jussana, que no està documentada.

En època gòtica, tal vegada al segle XIII, l'església va ser allargada amb la construcció d'un cos a ponent coronat amb una torre. Al final del segle XIV, segurament a causa de la davallada de població provocada per la pesta negra, va perdre la categoria de parròquia i passà a ser sufragània de la parroquial de Balsareny. El nom modern de l'església és Sant Ramon de Sobirana. No se sap des de quan va adquirir aquesta advocació, però devia ser en època força moderna. L'església també havia tingut la dedicació de sant Joan (Carreté, 2010: 134).

Retornant al mas de Sobirana, en el fogatge de 1515 hi consta Francesc Subirana, i en el de 1553 Joan Sobirana. Ja al segle XVIII, en el cadastre de 1775 Joan Sobirana pagava 185 rals i 13 diners pel mas, que tenia 9 jornals i mig de sembra, 2/24 d'hort, 6 entre vinya i mallol de segon any, 60 de bosc i 46 de pastura. La casa es devia ampliar sobretot als segles XVII i XVIII, quan també es devia bastir el cos adossat a llevant que connecta amb l'església. De fet, església i masia van acabar totalment units, fins al punt que, en algun moment, l'església va esdevenir una dependència de treball i al presbiteri de la nau principal s'hi va construir una tina que tancava l'absis.

El 1849 l'església juntament amb el mas Sobirana va passar a ser propietat de la comunitat de Canonges de la Seu de Manresa. L'heretat ja era força gran, i en aquesta època els canonges van adquirir també altres cases situades al sector de llevant, com les Cases Noves i les Cases de Navàs; d'aquesta manera les terres de l'heretat arribaven fins al nucli urbà de Navàs. A partir d'aquest moment el mas Sobirana va quedar a càrrec de masovers. A la segona meitat del segle XX ho eren la família Serra, de Balsareny, i des dels volts de 1970 hi viu un llogater.

A la dècada de 1970 els canonges de Manresa van promoure la restauració de l'església. Els treballs van consistir en suprimir la tina interior i altres afegitons, refer les cobertes i els paraments de la façana i finestres i construir un nou paviment. El 7 d'octubre de 1979 l'església fou beneïda i restablerta al culte sota la suposada advocació primitiva de Santa Maria. Igual que la resta d'esglésies de Balsareny, l'any 1957 va deixar de dependre del bisbat de Vic per passar al de Solsona.

Bibliografia

AUTORS DIVERSOS (1984). "Sant Ramon de Sobirana de Ferrans (Balsareny)", *Catalunya Romànica*, vol. XI "El Bages", Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana, p. 120-123.

AUTORS DIVERSOS (1978-79). *Història de Balsareny*. Grup d'Estudis Locals (G.E.L.). Treball inèdit al fons de la Biblioteca Popular de Balsareny.

CARRETÉ PARERA, Ramon (2010). *Noms de lloc, de casa i de persona de Balsareny*. Institut Cartogràfic de Catalunya, Barcelona, p. 111, 134-135.

FERNÁNDEZ, Jordi (1974). *Balsareny, guia turística*.

SERRA SALA, Joan. M. (1988). "Balsareny", *Història del Bages*, vol. 1. Parcir Edicions Selectes, Manresa, 153.

SERRA SALA, Joan M.; CARRETÉ PARERA, Ramon (2005). *Balsareny, ahir i avui*. Ajuntament de Balsareny, p. 131, 134.

SITJES MOLINS, Xavier (1972-74). "Esglésies romàniques singulars al Bages", *Ausa*, vol. VII, Vic, p. 142-149.

SITJES MOLINS, Xavier (1986). *Esglésies romàniques de Bages, Berguedà i Cardener*. Llibreria Sobrerroca, Manresa, p. 206.

